

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Baltā grāmata “Atbilstīgu, drošu un noturīgu pensiju programma””

COM(2012) 55 final

(2012/C 299/21)

Ziņotājs: **Petru Sorin DANDEA**Līdzziņotājs: **Krzysztof PATER**

Eiropas Komisija saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pantu 2012. gada 16. februārī nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Baltā grāmata “Atbilstīgu, drošu un noturīgu pensiju programma””

COM(2012) 55 final.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa atzinumu pieņēma 2012. gada 27. jūnijā.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 482. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 11. un 12. jūlijā (2012. gada 12. jūlija sēdē), ar 180 balsīm par, 27 balsīm pret un 19 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 Tā kā pensijas ir pensionāru galvenais ienākumu avots, valsts pensiju sistēmas ir vienas no svarīgākajām sociālās drošības sistēmas sastāvdaļām gandrīz visās dalībvalstīs, kā arī Eiropas sociālā modeļa būtiska daļa. Komiteja pauž nožēlu, ka baltajā grāmatā Komisija galvenokārt velta uzmanību citiem pensiju sistēmu aspektiem un nemeklē risinājumus valsts pensiju sistēmas nostiprināšanai.

1.2 Pensiju sistēmas nefunkcionē nošķirti no valstu ekonomikas sistēmām, tādēļ Komiteja aicina dalībvalstis nodrošināt, lai to pensiju stratēģija būtu cieši piesaistīta darba tirgus, sociālās aizsardzības, fiskālajai un makroekonomikas stratēģijai (jo pensiju pamatā ir privātajās pensiju shēmās veiktās iemaksas vai uzkrājumi, kas veidojušies no iedzīvotāju darba algām viņu darba mūža laikā) un lai sociālie partneri un organizētā pilsoniskā sabiedrība būtu aktīvi iesaistītas stratēģiju veidošanā.

1.3 Nav viena visiem piemērota risinājuma problēmjuautājumam, ko novecojoša sabiedrība rada pensiju sistēmām. Lielākā daļa dalībvalstu, kas pēdējo desmit gadu laikā ir reformējušas savas pensiju sistēmas, savu politiku ir īstenojušas izdevumu samazināšanas virzienā, paaugstinot likumā noteikto pensionēšanās vecumu un ieviešot ar cenu pieaugumu saistītu pensiju indeksācijas sistēmu. Komiteja jau ir minējusi, ka likumā noteiktā pensionēšanās vecuma paaugstināšana neļauj pilnībā atrisināt problēmas saistībā ar sabiedrības novecošanu, un norāda, ka šāda pieeja ilgtermiņā varētu izrādīties apšaubāma sociālajā ziņā, jo varētu daudzus pensionārus pakļaut nabadzības riskam.

1.4 Komiteja uzskata, ka dalībvalstīm būtu jāveic ienākumu pārdale; tām būtu jāvērs nākamajās desmitgadēs paredzētās reformas uz savu pensiju sistēmu veidojošo ieņēmumu palielināšanu, attiecinot tos uz visām sabiedrības nodarbinātības kategorijām, veicinot nodarbinātību, uzlabojot iemaksu vākšanas mehānismu, kā arī apkarojot nelikumīgu nodarbinātību un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. EESK atzinīgi vērtē to, ka baltajā grāmatā — salīdzinājumā ar agrākajiem Komisijas dokumentiem — daudz vairāk ir uzsvērtā darba tirgus un augstāka nodarbinātības līmeņa nozīme demogrāfisko pārmaiņu sekmīgā pārvarēšanā un attiecīgi arī svarīgāko pensijas mērķu sasniegšanā. Komiteja tomēr pauž bažas, ka šīs norādes uz darba tirgus lielo nozīmi nav atspoguļotas svarīgākajos ar pensijām saistītajos ieteikumos, kas lielākoties pārņemti nemainīgi no iepriekšējiem dokumentiem.

1.5 Komiteja uzskata, ka valstu pensiju sistēmu reformās dalībvalstīm jāņem vērā, ka miljoniem nākamo pensionāru viņu pensija ir vienīgais aizsardzības veids pret nabadzības risku vecumdienās. Tāpēc Komiteja iesaka turpmākajos tiesību aktos iekļaut minimālo pensiju standartus vai pensiju ienākumu aizsardzības mehānismus, lai nodrošinātu ienākumus, kas pārsniedz nabadzības sliekšni.

1.6 Pensiju sistēmas pēc savas būtības darbojas ilgtermiņā, tāpēc dalībvalstīm jāparedz pietiekami ilgs laika posms pensiju reformai, pieskaņojot to attiecīgās valsts saimnieciskajai un sociālajai situācijai un nodrošinot plašu sabiedrības atbalstu. Komiteja aizstāv šādu pieeju, ņemot vērā, ka ir negodīgi prasīt, lai pensiju reformas izmaksas segtu tagadējā jauno darba ņēmēju paaudze vai tagadējie pensionāri. Komiteja atbalsta pieeju, kas

nodrošina godīgumu starp paaudzēm attiecībā uz sistēmas noturīgumu un atbilstošu ienākumu līmeni, kurš nodrošina apmierinošu dzīves standartu.

1.7 Komiteja mudina Komisiju un dalībvalstis popularizēt aktīvus pasākumus darba mūža paildzināšanai. Tiem vajadzētu būt virzītiem uz faktiskā pensionēšanās vecuma tuvināšanu likumā noteiktajam pensijas vecumam. Tas ir viens no veidiem, kā nodrošināt Eiropas pensiju sistēmas noturīgumu. Šajā sakarā vissvarīgākie veicamie pasākumi ir pievēršanās sociālo partneru sarunām par darba apstākļiem, piemēram, darba vietu piemērošana vecāka gadagājuma darbinieku prasmēm un veselības stāvoklim (ņemot vērā darba smagumu dažās profesijās), labāka piekļuve turpmākai apmācībai, spēcīgāka invaliditātes profilakse, kā arī darba un ģimenes dzīves saskaņošana un tiesisko šķēršļu novēršana attiecībā uz ilgāku darba mūžu. Reformā ir jāiekļauj arī darba devēju attieksmes maiņa pret šo vecuma grupu un pozitīvas attieksmes veidošana vecāka gadagājuma darbinieku vidū, ļaujot tiem izvēlēties strādāt ilgāk. Lai garāks darba mūžs kļūtu par realitāti, vajadzīgas darba tirgus reformas, kas rada uzņēmumiem iespēju piedāvāt kvalitatīvas darba vietas. Visi minētie pasākumi jāizstrādā un jāievieš ciešā sadarbībā ar sociālajiem partneriem. Komiteja uzskata, ka priekšlaicīgas pensionēšanās shēmas tomēr būtu jāsauglabā, lai nodrošinātu pensionēšanās tiesības darbaņēmējiem, kas ilgu laiku strādājuši smagus vai bīstamus darbus vai kas sākuši savu karjeru ļoti agri, t. i., pirms 18 gadu vecuma.

1.8 Komiteja atzīmē, ka dalībvalstis jau sasniegušas progresu savās ar likumu noteiktajās reformās, tomēr ir arī jāpārliecināta, ka jāuzlabo papildpensiju shēmu tiesiskais regulējums, jo minētajām shēmām būs būtiska loma pensiju sistēmu atbilstīguma un noturīguma nodrošināšanā nākotnē. Tādēļ Komiteja pauž nopietnas bažas par dažiem priekšlikumiem attiecībā uz aroda pensijām. Tā kā pensiju shēmas būtiski atšķiras no dzīvības apdrošināšanas pakalpojumiem, Komiteja neatbalsta paredzēto PKUI direktīvas pārskatīšanu, kuras mērķis ir saglabāt vienlīdzīgus nosacījumus ar "Maksātspējas II" nosacījumiem, bet gan iesaka pēc apspriešanās ar sociālajiem partneriem un citām ieinteresētajām pusēm ieviest īpaši izstrādātus pasākumus pensiju fondu noguldījumu nodrošināšanai.

1.9 Pensiju mērķis ir nodrošināt pensionāriem tādu ienākumu, kas aizstāj algu, kuru tie saņēma sava darba mūža laikā, un kas ir tai proporcionāli. Komiteja uzskata, ka nākotnē vajadzēs samazināt plaisu starp pensiju ienākumiem, ko saņem strādājošie vīrieši un sievietes, kā arī nodrošināt atbilstošu segumu riskiem, kuriem pakļauti vecāka gadagājuma darbinieki, kam bijusi netipiska profesija vai netipiska karjera. Darba tirgū joprojām pastāvošā atšķirība starp vīriešu un sieviešu atalgojumu nopietni ietekmē uzkrātās tiesības un attiecīgi arī sieviešu izredzes uz pensijas ienākumiem. Komiteja aicina dalībvalstis

sadarbībā ar sociālajiem partneriem meklēt risinājumus, lai pārvarētu darba tirgus noteikumu un prakses radīto plaisu starp sieviešu un vīriešu pensiju tiesībām.

1.10 Komiteja mudina Komisiju īstenot tās ieceri, proti, 2014.–2020. gada periodā izmantot daļu no ESF līdzekļiem, lai atbalstītu projektus, kuru mērķis ir vecāka gadagājuma darbinieku nodarbināšana vai ilgāka darba mūža popularizēšana. Būtu jāatbalsta arī izglītības projekti, kuru mērķis ir uzlabot darbaņēmēju zināšanas finanšu jomā, jo īpaši attiecībā uz pensiju plānošanu. Komiteja uzskata, ka sociālajiem partneriem un citām pilsoniskās sabiedrības organizācijām līdztekus citām valsts iestādēm ir galvenā loma šādu projektu popularizēšanā.

2. Ievads

2.1 Eiropas Komisija 16. februārī (vēlāk nekā plānots) — pēc apspriešanās, ko uzsāka 2010. gadā saistībā ar zaļās grāmatas izdošanu, — publicēja balto grāmatu "Atbilstīgu, drošu un noturīgu pensiju programma". Kaut arī tā ņemusi vērā vairākus Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumā sniegtos ieteikumus, Komisija nav mainījusi savu nostāju attiecībā uz risinājumiem, kas dalībvalstīm būtu jāievieš, lai nodrošinātu noturīgas un drošas pensiju sistēmas sabiedrības novecošanas kontekstā, un ir uzsvērusi vajadzību samazināt pensiju izdevumus, nevis palielināt ieņēmumus, lai finansētu pensijas, un ir arī ieteikusi pensionēšanās vecumu piesaistīt paredzamajam dzīves ilgumam. Tie ir jautājumi, par kuriem Komiteja jau daudzkārt ir paudusi kritiku.

2.2 Lai pamatotu savu viedokli par pensiju reformu, Komisija izmanto statistikas datus, kas var radīt maldīgu iespaidu par sabiedrības novecošanas radītajām problēmām. Piemēram, baltās grāmatas 1. diagrammā salīdzinātas paredzamās tendences attiecībā uz cilvēkiem, kas vecāki par 60 gadiem, un uz 20–59 gadus vecu cilvēku grupu un parādīts, ka pirmajā vecuma grupā cilvēku skaits divu nākamo desmitgažu laikā pieaugs par diviem miljoniem katru gadu, bet otrajā vecuma grupā cilvēku skaits samazināsies vidēji par miljonu gadā. Likumā noteiktas pensionēšanās vecums 2020. gadā lielākajā daļā dalībvalstu būs 65 gadi vai vairāk, un tas nozīmē, ka par 60 gadiem vecāku iedzīvotāju grupā būs gan strādājoši cilvēki, gan pensionāri. Saskaņā ar iepriekšējiem ieteikumiem ⁽¹⁾ Komiteja uzskata, ka, lai novērtētu novecojošas sabiedrības ietekmi uz sociālā nodrošinājuma sistēmu finansējumu, jāizmanto ekonomiskās slodzes koeficients, jo tas precīzi attēlo faktisko vajadzību pēc finansējuma. Komisija baltajā grāmatā to atzīst. Šajā sakarā EESK atzinīgi vērtē, ka baltajā grāmatā — salīdzinājumā ar agrākajiem Komisijas dokumentiem — daudz vairāk ir uzsvērta darba tirgus un augstāka nodarbinātības līmeņa nozīme demogrāfisko pārmaiņu sekmīgā pārvarēšanā un attiecīgi arī svarīgāko pensijas mērķu sasniegšanā. Komiteja tomēr pauž bažas, ka šīs norādes uz darba tirgus lielo nozīmi nav pietiekami atspoguļotas svarīgākajos ar pensijām saistītajos ieteikumos, kas lielākoties pārņemti nemainīgi no iepriekšējiem dokumentiem.

(1) OV C 318, 29.10.2011., 1.–8. lpp.

2.3 Komisija uzskata, ka sekmīgas pensiju reformas dalībvalstīs ir ekonomikas un monetārās savienības veiksmīgas funkcionēšanas galvenais faktors, kas ietekmēs arī ES spēju sasniegt divus no stratēģijas "Eiropa 2020" mērķiem, t. i., paaugstināt nodarbinātības līmeni līdz 75 % un samazināt nabadzības riskam pakļauto cilvēku skaitu par vismaz 20 miljoniem. Tomēr Komiteja uzsvērusi arī to ⁽²⁾, ka daudziem dalībvalstu ieviestiem taupības pasākumiem, kas paredzēti finanšu un valsts parāda krīzes seku pārvarēšanai, var būt negatīva ietekme uz minēto mērķu sasniegšanu. Visi fiskālās stabilitātes pasākumi vienmēr jāpapildina ar nodarbinātību sekmējošiem ieguldījumiem, kā arī izaugsmi veicinošiem pasākumiem.

2.4 Komisija vēlas dalībvalstīm ierosināt stratēģiskas vadlīnijas un iniciatīvas, lai pievērstos reformu vajadzībām, kas Eiropas pusgada ietvaros noteiktas, citastarp, 2011. gada ieteikumos konkrētām valstīm. Komiteja pauž nožēlu, ka minētie ieteikumi galvenokārt attiecas uz likumā noteiktā pensionēšanās vecuma paaugstināšanu un grozījumiem pensiju indeksācijas sistēmās. Attiecībā uz dažām dalībvalstīm, kas noslēgušas rezerves vienošanās ar SVF, Pasaules Banku un Eiropas Komisiju, ieteikumos iekļauti tādi risinājumi kā pensiju līmeņa pagaidu iesaldēšana vai pat samazināšana.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1 Pašreizējie problēmjautājumi pensiju jomā

3.1.1 Komiteja piekrīt Komisijai, ka pensiju noturīgums un atbilstīgums ir atkarīgs no tā, cik lielā mērā tās var balstīties uz iemaksām, nodokļiem un iekrājumiem. Tomēr to nenosaka tikai strādājošie cilvēki, bet arī pensionāri. Citiem vārdiem sakot, tas ir jāņem vērā jebkurā ilgtermiņa projektā, kas virzīts uz līdzsvara panākšanu starp aktīviem nodokļu maksātājiem un pensiju saņēmējiem.

3.1.2 Valsts pensiju sistēmas ir galvenais pensionāru ienākumu avots gandrīz visās dalībvalstīs, tāpēc ir absolūti nepieciešams veltīt visas pūles, lai nodrošinātu pensiju noturīgumu un pieejamību. Komiteja uzskata, ka valsts sistēmu finansēšanu vislabāk var nodrošināt ar augstu nodarbinātības līmeni un papildu finansēšanas pasākumiem, kas pieņemti dažās dalībvalstīs (piemēram, budžeta subsīdijas, papildu ieņēmumi, rezerves un stabilitātes fondi). Minēto pensiju sistēmu pamatā ir solidaritātes princips, un tās rada solidaritāti starp paaudzēm un to ietvaros, tādējādi labvēlīgi ietekmējot sociālo kohēziju. Dažās dalībvalstīs ir atļauts uzkrāt pensionēšanās tiesības bezdarba periodos vai tādos periodos, kad karjera pārtraukta ģimenes apstākļu vai slimības dēļ. Šīs sistēmas pierādījušas savu nozīmīgumu finanšu stabilizēšanā 2008. gada finanšu krīzes laikā pat gadījumos, kad dažās dalībvalstīs iedzīvotāju pensijas tika ietekmētas negatīvi. Turpretī dažas privāti finansētas pensiju shēmas, kas daļu no saviem aktīvu portfeļiem investēja dažos ļoti

riskantos finanšu darījumos, piedzīvoja smagus zaudējumus, kuru dēļ daudziem pensionāriem krasi samazinājās pensijas. Ņemot vērā, ka sociālie pabalsti nav tikai izmaksas, jo vienai trešdaļai eiropiešu tie nodrošina līdzekļus darbībai un patēriņam, lēmumu pieņēmējiem jāapsver, kāda būs taupības pasākumu ietekme uz vispārējo pieprasījumu.

3.2 Pensiju sistēmu finansiālā noturīguma nodrošināšana

3.2.1 Komisija apgalvo, ka līdz 2060. gadam pensijas visā ES varētu palielināties par vidēji 2,5 procentpunktiem no IKP. Kā norādīts iepriekšējos atzinumos, Komiteja ierosina dalībvalstīm būt piesardzīgām, izmantojot šādus skaitļus pensiju reformu popularizēšanai, jo daudzi no tiem ir balstīti ilgtermiņa pieņēmumos, kuri dažos gadījumos nesakrīt ar realitāti. Pašreiz atšķirība starp dalībvalstu pensiju izdevumiem ir 9 procentpunkti no IKP, un tie svārstās no 6 % Īrijā līdz 15 % Itālijā. Šis fakts apliecina, ka iespējams lielāks elastīgums valsts izdevumu veidošanā, būtiski neietekmējot dalībvalstu konkurētspēju, un šādi, no cikliskās perspektīvas raugoties, iespējams panākt lielākus izdevumus sociālās drošības sistēmām.

3.2.2 Pensiju sistēmu reforma, ko pēdējos desmit gados īstenojušas dalībvalstis, galvenokārt bijusi vērsta uz izdevumu samazināšanu, paaugstinot likumā noteikto pensionēšanās vecumu un pārejot uz pensiju indeksāciju sistēmu, kuras pamatā ir dominējošais vai vienīgais cenu indekss. Komiteja uzskata, ka pēdējās minētās izmaiņas var ilgtermiņā radīt pretēju efektu un būt par iemeslu radikālam pensiju samazinājumam. Saskaņā ar ILO pētījumu ⁽³⁾ tikai 1 procentpunkta atšķirība starp algu pieaugumu un pensiju pieaugumu 25 gadu periodā var radīt pensiju samazinājumu par 22 %.

3.2.3 Valstu pensiju sistēmas nefunkcionē nošķirti no valstu tautsaimniecībām. Tās ir efektīvas apakšsistēmas, kas mijiedarbojas ar citām sistēmām valsts un pasaules līmenī. Tāpēc Komiteja uzskata, ka, lai nodrošinātu pensiju sistēmu finansiālo stabilitāti, dalībvalstīm nākamajās desmitgadēs būtu jācenšas palielināt ieņēmumus. To nevar sasniegt, vienkārši palielinot strādājošo maksātāju skaitu un pagarinot darba mūžu, vajadzīga arī valsts finanšu labāka pārvaldība, kā arī cīņa pret nelikumīgu nodarbinātību un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. Noturīga izaugsme un augsts nodarbinātības līmenis radītu pensiju sistēmai labvēlīgu vidi. Lai garāks darba mūžs kļūtu par realitāti, vajadzīgas darba tirgus reformas, kas rada uzņēmumiem iespēju piedāvāt kvalitatīvas darba vietas. Arī pienācīgi darba apstākļi, kas ļauj apvienot darba un ģimenes dzīvi, var palīdzēt veicināt dzimstības līmeni, šādi mazinot novecojošas sabiedrības radīto spiedienu uz pensiju sistēmām. Vienlaikus jāīsteno arī pasākumi ar mērķi palielināt iedzīvotāju vēlmi ilgāk strādāt algotu darbu, un tam vajadzīga arī pozitīva attieksme pret mūžizglītību un profilaktiska veselības aprūpe.

⁽³⁾ ILO: *Pension Reform in Central and Eastern Europe* (Pensiju reforma Centrālajā Eiropā un Austrumeiropā), 2011. gads, 16. lpp., ISBN 978-92-125640-3 (web pdf).

⁽²⁾ OV C 143, 22.5.2012., 23.–28. lpp.

3.2.4 Saskaņā ar savu iepriekšējo atzinumu EESK norāda, ka augstāka tiešā valsts parāda dēļ⁽⁴⁾ īstermiņā nedrīkst ciest pensiju reformas (ieskaitot pāreju no paaudžu solidaritātes pensiju shēmas uz jauktām pensiju sistēmām, ko veido gan obligātā paaudžu solidaritātes pensiju shēma, gan fondētās shēmas), kuras rada izmaiņas pensiju sistēmu finansējumā, palielinot valsts sektora tiešās saistības un samazinot netiešās saistības. Tādēļ būtu jāapsver Stabilitātes un izaugsmes pakta pārskatīšana.

3.3 Pensiju atbilstīguma uzturēšana

3.3.1 Komisija atzīst, ka lielākajā daļā dalībvalstu veikto pensiju reformu rezultāts būs zemāki pensiju sistēmas kompensācijas rādītāji. Tā kā pensijas ir vecāka gadagājuma eiropiešu galvenais ienākumu avots, Komiteja uzskata, ka dalībvalstu prioritātei vajadzētu būt pensiju uzturēšanai līmenī, kas nodrošina apmierinošus dzīves kvalitāti.

3.3.2 Valdības ir atbildīgas par to, ka katram vecāka gadagājuma eiropietim ir nodrošināta atbilstīga pensija, tāpēc Komiteja uzskata, ka dalībvalstīm sadarbībā ar sociālajiem partneriem būtu jāapsver iespēja izstrādāt visaptverošu atbilstīgas pensijas definīciju.

3.3.3 Nākamajām pensionāru paaudzēm ienākumu atbilstīgums arvien vairāk būs atkarīgs no papildus finansētiem pensiju pilāriem. Tomēr Komiteja arī norāda, ka dažās dalībvalstīs, kas veicinājušas obligātās fondētās pensiju shēmas, kuru finansējums veidojas, pārskaitot daļu valsts pensiju sistēmā veikto iemaksu, izvēlējušās neturpināt šīs shēmas; šā lēmuma iemesls galvenokārt ir deficīts, ko minētās shēmas radījušas valsts sistēmas budžetā. Komiteja atbalsta darba devēju fondētās pensiju shēmas, ko izveido un pārvalda darba devēji un darba ņēmēju pārstāvji, un aicina Komisiju sniegt atbalstu sociālajiem partneriem, lai palielinātu viņu administratīvo spēju šajā jomā.

3.3.4 Ņemot vērā pakāpenisko pāreju uz papildus finansētām pensiju shēmām, jo īpaši pensiju shēmām, kas ir saistītas ar līdzdalību darba tirgū, ir ļoti svarīgi, ka dalībvalstis nodrošina atbilstīgas pensijas tiem cilvēkiem, kuri visā savas pieauguša cilvēka dzīves laikā nav bijuši iekļauti darba tirgū. Cilvēkiem, kas nav varējuši iekļauties darba tirgū, piemēram, smagas invaliditātes vai nopietnu un sarežģītu sociālo problēmu dēļ, jābūt garantētām pietiekamām pensijām, lai izvairītos no vēl lielākas sociālās nevienlīdzības vecumā.

3.4 Sieviešu un vecāka gadagājuma cilvēku nodarbinātības līmeņa paaugstināšana

3.4.1 Komisija norāda, ka tad, ja Eiropa sasniegtu stratēģijā "Eiropa 2020" noteikto nodarbinātības mērķi — 75 % nodarbinātības līmeni vecuma grupā no 20 līdz 64 gadu vecumam — un turpmākajās desmitgadēs tiktu sasniegti papildu uzlabojumi,

⁽⁴⁾ Šāda situācija ir dažās dalībvalstīs, kas izstrādājušas papildu pensiju shēmas, finansējot tās ar daļu no valsts pensiju fondiem.

ekonomiskās slodzes koeficients varētu saglabāties zem 80 %. Tas nozīmē, ka novecojošās sabiedrības spiediens uz pensiju sistēmām joprojām būtu izturams.

3.4.2 Komiteja nepiekrīt Komisijas viedoklim, ka noteikts pensionēšanās vecums varētu radīt ievērojamu nesamērību starp aktīvajiem dzīves gadiem un pensijas gadiem. Pēdējos gados veiktajās pensiju reformās lielākā daļa dalībvalstu saistījušas priekšlaicīgas pensionēšanās iespēju ar darbā pavadītajiem gadiem, būtiski ierobežojot privilēģēto darbinieku skaitu. Komiteja uzskata, ka priekšlaicīgas pensionēšanās shēmas jāsauglabā, lai nodrošinātu priekšlaicīgas pensionēšanās tiesības darbiniekiem, kas ilgu laiku strādājuši smagus vai bīstamus darbus vai kas sākuši savu karjeru ļoti agri, t. i., pirms 18 gadu vecuma.

3.4.3 Komiteja savus uzskatus izklāstījusi vairākos atzinumos⁽⁵⁾ par galvenajiem faktoriem, kas jāievēro dalībvalstīm, ieviešot reformas darba mūža pagarināšanai, un atzinīgi vērtē to, ka Komisija vairākus no tiem iekļāvusi baltajā grāmatā. Tomēr Komiteja uzskata, ka dalībvalstu līmenī vēl jāveic daudz darba, lai nodrošinātu, ka darba vietas ir piemērotas vecāka gadagājuma darbinieku prasmēm un veselības stāvoklim.

3.5 Dalībvalstu un ES loma attiecībā uz pensiju sistēmu

3.5.1 Komiteja atzinīgi vērtē Komisijas lēmumu izmantot visaptverošu pieeju pensiju reformai, ņemot vērā ar pensijām, kā arī savstarpēji saistītos makroekonomiskos, sociālos un nodarbinātības problēmjautājumus. Lai arī primāri par savas pensiju sistēmas izveidi atbildīga ir katra dalībvalsts, Komisijai ir radoši jāizmanto tai pieejamie līdzekļi, lai stingri atbalstītu dalībvalstis pensiju sistēmas reformēšanas procesā. Taču, tā kā parasti netiek veikts solis atpakaļ, minētais pasākums būtu jāīsteno tā, lai pašreizējās lejupeļes dēļ netiktu negatīvi ietekmētas tiesības vai radīti jauni noteikumi, kas līdz ar ekonomikas atveseļošanu varētu izrādīties nelabvēlīgi iedzīvotājiem. Saskaņā ar stratēģiju "Eiropa 2020" un jauno Eiropas pārvaldības struktūru Komisijai ir pietiekami plašas iespējas, lai sekmētu pensiju reformas risinājumus, ņemot vērā, ka pensijas nav ietaupījumi. Komiteja iedrošina Komisiju īstenot tās ieceri, proti, 2014.–2020. gada periodā izmantot daļu no ESF līdzekļiem, lai atbalstītu projektus, kuru mērķis ir vecāka gadagājuma darbinieku nodarbināšana vai ilgāka darba mūža veicināšana. Obligātam priekšnoteikumam ir jābūt sociālo partneru un organizētas pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanai šādu projektu īstenošanā.

3.5.2 Tā kā nodarbinātības un darbaspēka ražīguma pieaugumam jābūt galvenajiem mērķiem dalībvalstīs, kas saskaras ar novecojošās sabiedrības ietekmi uz pensiju sistēmu, Komiteja iesaka visus politikas virzienus, ko valdības plāno īstenot, iepriekš saskaņot ar sociālajiem partneriem un saņemt to atbalstu.

⁽⁵⁾ OV C 318, 29.10.2011., 1.–8. lpp. OV C 161, 13.7.2007., 1.–8. lpp. OV C 44, 11.2.2011., 10.–16. lpp.

3.6 Pensiju reformu nepieciešamība

3.6.1 Ņemot vērā ieteikumus, ko Komisija sniegusi dalībvalstīm par pensiju reformu 2011. un 2012. gada izaugsmes pētījumu ietvaros, Komiteja uzskata, ka

- a. reālā pensionēšanās vecuma paaugstināšanai ir jāsekmē ilgāka profesionālā darbība un ir jāizriet no stratēģiskajiem plāniem, par ko ir notikusi iepriekšēja vienošanās ar sociālajiem partneriem, nevis jārodas no automātiskiem pensionēšanās vecuma paaugstināšanas mehānismiem, kā to iesaka Komisija;
- b. ierobežojot piekļuvi priekšlaicīgas pensionēšanās iespējām, būtu jāņem vērā atsevišķu darba ņēmēju kategorijas, it īpaši to, kas veic smagu vai kaitīgu darbu, un to, kuri savu darba mūžu uzsākuši sevišķi agri (pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas);
- c. vislabākais risinājums reālā pensionēšanās vecuma paaugstināšanai ir darba mūža pagarināšana, veicinot labāku piekļuvi apmācības programmām, pielāgojot darba vietas aizvien daudzveidīgākajam darbaspēkam, attīstot nodarbinātības iespējas gados vecākiem darba ņēmējiem, atbalstot aktīvas un veselīgas vecumdienas, kā arī likvidējot tiesiskās un citas barjeras, kas kavē gados vecāku darba ņēmēju nodarbināšanu;
- d. likumā noteiktā vīriešu un sieviešu pensionēšanās vecuma izlīdzināšanai būtu jānotiek laika periodā, kurā ņemta vērā katras dalībvalsts darba tirgus specifiskā situācija; īpaša uzmanība būtu jāpievērš atšķirību izlīdzināšanai starp vīriešu un sieviešu pensijas tiesībām;
- e. ar sociālo partneru līdzdalību būtu jāsekmē papildu pensijas uzkrājumu veidošana, jo īpaši darbavietas pensiju shēmu veidā, ņemot vērā, ka finanšu krīzes laikā tās ir izrādījušās drošākas nekā citas fondētās shēmas, kā arī privāto uzkrājumu veidā ar mērķtiecīgiem nodokļu atvieglojumiem, it īpaši tiem, kas nevar atļauties šādus pakalpojumus.

3.7 Darba mūža ilguma un pensijas laika līdzsvarošana

3.7.1 Komiteja uzskata, ka dalībvalstis, izmantojot aktīvus pasākumus brīvprātīgai darba mūža pagarināšanai, var veicināt reālā pensionēšanās vecuma paaugstināšanos, kas nozīmē ilgāku darba mūžu. Likumā noteiktā pensionēšanās vecuma automātiska paaugstināšana, kas notiek, pamatojoties uz prognozēto dzīves ilguma pagarināšanos, var radīt pretēju efektu, jo daudzi gados vecāki darba ņēmēji, it īpaši tie, kuriem ir veselības problēmas, vērstos pie citiem sociālās nodrošināšanas programmas plāniem ⁽⁶⁾.

⁽⁶⁾ OV C 84, 17.3.2011., 38–44. lpp.

3.7.2 Komiteja piekrīt Komisijas viedoklim, ka pensiju reformas izmaksas nebūtu jāsedz jaunākajām darba ņēmēju paaudzēm vai tikai pašreizējiem pensionāriem. Dalībvalstīm pastāv iespēja īstenot reformas, kas neietekmētu darba ņēmēju vai pensionāru intereses.

3.7.3 Kad dalībvalstis īsteno pasākumus, kas paredzēti, lai ierobežotu piekļuvi priekšlaicīgas pensionēšanās iespējām, būtu ieteicams pienācīgi ņemt vērā to darba ņēmēju intereses, kuri ilgstoši strādājuši smagu vai kaitīgu darbu vai kuri savu darba mūžu uzsākuši ļoti agri (pirms 18 gadu vecuma). Daudziem darba ņēmējiem, kas ietilpst šajās kategorijās, priekšlaicīgas pensionēšanās iespēju ierobežošana var nozīmēt pensijas tiesību atņemšanu. Komisija norāda, ka minētajiem darba ņēmējiem ir īsāks paredzamais dzīves ilgums un sliktāks veselības stāvoklis nekā citiem darba ņēmējiem. Minētajiem pasākumiem jāpaliek dalībvalstu ziņā atbilstoši šo valstu normām un nosacījumiem, kā arī saskaņā ar nolīgumiem, kas noslēgti ar sociālajiem partneriem.

3.7.4 Komiteja pieņem zināšanai Komisijas nostāju, ka dalībvalstīm jāīsteno reformas, kas virzītas uz darba mūža paildzināšanas veicināšanu. Likumā noteiktā pensijas vecuma paaugstināšana vai pensiju samazināšana, kas notiek, mainot indeksācijas sistēmu, varētu radīt situāciju, ka miljoniem pensionāru dzīvotu zem iztikas minimuma līmeņa.

3.7.5. Saskaņā ar Eurostat ziņojumu ⁽⁷⁾ vairāk nekā 35 % darba ņēmēju vecumā no 50 līdz 69 gadiem būtu gatavi strādāt pēc 65 gadu sasniegšanas. Komiteja atzinīgi vērtē Komisijas uzskatu, ka viens no daudzajiem risinājumiem dalībvalstīs ir tādu šķēršļu novēršana, kas kavē darba mūža pagarināšanu.

3.7.6 Komisija atzīst, ka atšķirības starp vīriešu un sieviešu pensijām nav iespējams likvidēt, tikai vienādojot pensionēšanās vecumu, un iesaka dalībvalstīm minēto atšķirību novēršanai izstrādāt dažādu pensijas un nodarbinātības pasākumu stratēģiju. Kā daļu no ES pensiju tiesiskā regulējuma pārskatīšanas Komiteja aicina Komisiju apsvērt tādu noteikumu ieviešanu, kuru mērķis būtu nodrošināt dzimumu līdztiesību.

3.8 Papildu privāto pensiju uzkrājumu izveide

3.8.1 Komiteja atzinīgi vērtē Komisijas lēmumu uzlabot ES tiesisko regulējumu pensiju jomā. Tomēr Komiteja uzskata, ka būtu jāpārdomā ne tikai pensiju fondu pārrobežu darbība un darba ņēmēju mobilitāte, bet arī jautājumi, kas saistīti ar pensiju iestāžu uzraudzību, administratīvajiem izdevumiem un patērētāju informāciju un aizsardzību.

⁽⁷⁾ "Aktīvas vecumdienas un paaudžu solidaritāte: Eiropas Savienības statistisks portrets", 2012. gads, 57. lpp.

3.8.2 Komiteja atbalsta Komisijas ierosinājumu izveidot ES pensiju izsekojamības dienestu sistēmu, savstarpēji saistot valsts līmeņa dienestus. Tas būtu liels ieguvums cilvēkiem, kas ir strādājuši vairākās dalībvalstīs.

3.8.3 Baltajā grāmatā nav izvēlēta pareizā pieeja, lai atbalstītu izmaksu ziņā efektīvu aroda pensiju nodrošināšanu, kā arī to turpmāku pieaugumu. Komiteja it īpaši neatbalsta uzstādīto mērķi pārskatīt PKUI direktīvu, lai saglabātu vienlīdzīgus nosacījumus ar "Maksātspējas II" nosacījumiem. Šādi pasākumi nav attaisnojami ar vajadzību radīt tādus pašus nosacījumus kā uz apdrošināšanas iemaksām balstītiem pensiju fondiem, jo tie darbojas citādāk. Vairumā gadījumu pensiju fondi nedarbojas mazumtirdzniecībā un/vai ir bezpeļņas organizācijas. Tos parasti nodrošina darba devējs vai kādas nozares darba devēju grupa, savukārt apdrošināšanas pensiju maksājumus var saņemt arī privātpersonas. Pensiju fondiem piemīt kolektīvs raksturs (uz tiem attiecas kolektīvais līgums). Taču Komiteja atbalsta Komisijas apņemšanos ieviest īpaši izstrādātus pasākumus, lai nodrošinātu pensiju fondu aktīvus.

3.8.4 Līdztekus valsts pensiju sistēmām ir izveidotas papildu kolektīvās sistēmas. Tā kā pēdējās no minētajām nodrošina papildu ienākumus pensionāriem, tās būtu jāattiecina uz visiem darba ņēmējiem. Taču tās nevar kļūt par alternatīvu valsts

pensijām un, tā kā to pamatā ir kolektīvie līgumi, pilnīgi noteikti nedrīkst būt pretrunā minētajiem līgumiem. Visiem darba ņēmējiem attiecīgajā nozarē vai uzņēmumā vajadzētu būt iespējai izmantot šīs papildu sistēmas; tām vienlīdzīgi jāattiecas gan uz vīriešiem, gan sievietēm. Turklāt ir svarīgi, lai šādu sistēmu ieviešanā un pārvaldības uzraudzībā būtu iesaistīti sociālie partneri. Sociālajiem partneriem ir jācenšas līdztekus papildu pensiju sistēmām, kas parasti darbojas kā investīciju fondi, rast risinājumus to risku noseģšanai, kuri bieži vien samazina turpmāko pensiju apjomu (tādu risku kā slimības periodi, bezdarbs vai darba kavēšana ģimenes apstākļu dēļ), lai nākotnē nodrošinātu atbilstīgu pensiju līmeni.

3.9 ES instrumentu izmantošana

3.9.1 Komiteja mudina Komisiju izmantot visus pieejamos tiesiskos, finansiālos un koordinēšanas instrumentus, lai atbalstītu dalībvalstu centienus nodrošināt atbilstīgas un drošas pensiju sistēmas. Turklāt, lai nodrošinātu šo mērķu sasniegšanu, ir ļoti svarīgi iesaistīt pilsoniskās sabiedrības organizācijas un sociālos partnerus visos pensiju reformas posmos — konsultācijās, izstrādē un īstenošanā. Vienlaikus, kad tiek ierosināts jebkāds ES tiesību akts, kas nav tieši saistīts ar pensiju sistēmu, ir svarīgi iekļaut novērtējumu par tā ietekmi arī uz pensiju sistēmām (it īpaši uz to stabilitāti un pensiju līmeni nākotnē).

Briselē, 2012. gada 12. jūlijā

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON

PIELIKUMS

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas Atzinumam

Turpmāk minētie grozījumi ieguva vismaz vienu ceturto daļu nodoto balsu, taču tika noraidīti debatēs (Reglamenta 54. panta 3. punkts).

3.6.1. punkta b) apakšpunkts

Grozīt šādi:

"ierobežojot piekļuvi priekšlaicīgas pensionēšanās iespējām, būtu jāņem vērā atsevišķu darba ņēmēju kategorijas, it īpaši to, kas veic smagu vai kaitīgu darbu, un to, kuri savu darba mūžu uzsākuši sevišķi agri (pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas);"

Balsošanas rezultāti

Par: 88
Pret: 124
Atturas: 14

3.7.1. punkts

Grozīt šādi:

"Komiteja uzskata, ka dalībvalstis, izmantojot aktīvus pasākumus, var sniegt ieguldījumu, lai veicinātu brīvprātīgu darba mūža pagarināšanu, kas pārsniedz likumā noteikto pensionēšanās vecumu brīvprātīgai darba mūža pagarināšanai, var veicināt reāla pensionēšanās vecuma paaugstināšanos, kas nozīmē ilgāku darba mūžu. Likumā noteiktā pensionēšanās vecuma automātiska paaugstināšana, kas notiek, pamatojoties uz prognozēto dzīves ilguma pagarināšanos, var radīt pretēju efektu, jo daudzi gados vecāki darba ņēmēji, it īpaši tie, kam ir veselības problēmas, vērstos pie citiem sociālās nodrošināšanas programmas pilāriem⁶."

Balsošanas rezultāti

Par: 80
Pret: 135
Atturas: 10

3.7.3. punkts

Grozīt šādi:

"Kad dalībvalstis īsteno pasākumus, kas paredzēti, lai ierobežotu piekļuvi priekšlaicīgas pensionēšanās iespējām, būtu ieteicams pienācīgi ņemt vērā to darba ņēmēju intereses, kuri ilgstoši strādājuši smagu vai kaitīgu darbu vai kuri savu darba mūžu uzsākuši ļoti agri (pirms 18 gadu vecuma). Daudziem darba ņēmējiem, kas ietilpst šajās kategorijās, priekšlaicīgas pensionēšanās iespēju ierobežošana var nozīmēt pensijas tiesību atņemšanu. Komisija norāda, ka minētajiem darba ņēmējiem ir īsāks paredzamais dzīves ilgums un sliktāks veselības stāvoklis nekā citiem darba ņēmējiem. Šiem pasākumiem jāpaliek dalībvalstu ziņā atbilstoši šo valstu normām un nosacījumiem, kā arī saskaņā ar nolīgumiem, kas noslēgti ar sociālajiem partneriem."

Balsošanas rezultāti

Par: 88
Pret: 124
Atturas: 14